

Vroegmoderne tijd

Gebruik bron 1.

Een conclusie:

De Europese overzeese expansie draagt bij aan het veranderende mens- en wereldbeeld van de renaissance.

3p

2 Geef aan:

- welk motief voor de overzeese expansie je kunt afleiden uit de voorwerpen die uit Amerika zijn meegenomen, en
- op welke wijze de expansie bijdraagt aan het veranderende mens- en wereldbeeld, waarbij je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de bron.

In 1594 gaf generaal Willem Lodewijk van Nassau-Dillenburg aan de opperbevelhebber van het leger van de Republiek het advies om 'de contramars' in te voeren. Dit was een methode waardoor soldaten sneller klaarstonden voor de aanval. Willem Lodewijk had over de contramars gelezen in het boek *Tactische theorie* van de Griekse schrijver Aelianus uit de tweede eeuw.

4p

3 Geef een politiek-militaire **en** een culturele verklaring voor het advies van Willem Lodewijk om de contramars in te voeren, waarbij je telkens het kenmerkende aspect uit de zestiende eeuw noemt dat hierbij past.
Let op: je mag een kenmerkend aspect maar één keer gebruiken.

Gebruik bron 2.

De Champlain publiceert het boek *Reizen* kort na zijn benoeming als vicegouverneur van de Franse kolonie in Amerika.

- 2p 4 Toon aan, telkens met een verwijzing naar de prent, dat De Champlain:
- zijn benoeming als vicegouverneur rechtvaardigt, en
 - de waarschuwing geeft dat de Franse belangen in Amerika gevaar lopen.

Twee gegevens over Rachel Ruysch (1664-1750):

- 1 Rachel bestudeerde inheemse bloemen om ze na te tekenen en op te nemen in een verzameling.
- 2 Rachel werd beroemd in de Republiek vanwege haar geschilderde bloemstillevens, die populair waren bij Amsterdamse regenten.

- 2p 5 Noem bij elk gegeven een ander kenmerkend aspect uit de zeventiende eeuw dat hierbij past.

Let op: je mag een kenmerkend aspect maar één keer gebruiken.

Gebruik bron 3.

Twee conclusies:

- 1 Het verbod op dit huwelijk past bij de samenleving tijdens het ancien régime.
- 2 Anne Marie Louise van Orléans wil met deze beschrijving van de gebeurtenis haar status aan het hof benadrukken.

- 4p 6 Leg beide conclusies uit met telkens een verschillende verwijzing naar de bron.

Een gegeven:

In 1763 bepaalde de Britse koning George III dat trouwe officieren en soldaten uit zijn leger in nieuw veroverd gebied in Noord-Amerika grond kregen. De voorwaarde was dat ze deze grond in gebruik moesten nemen als landbouwgrond.

- 2p 7 Geef met telkens een andere verwijzing naar het gegeven aan welk politiek **en** welk economisch doel George III wilde bereiken.

Gebruik bron 4.

Twee beweringen:

- 1 Abigail Adams gebruikt in haar oproep een argument waarmee de Amerikaanse opstandelingen hun strijd rechtvaardigen.
- 2 Abigail Adams gaat bij haar oproep om vrouwenrechten **niet** uit van het verlichte ideaal van natuurlijke rechten.

- 3p 8 Ondersteun de beweringen door:
- aan te geven welk argument van de Amerikaanse opstandelingen Abigail Adams gebruikt, en
 - uit te leggen dat Abigail Adams in haar oproep **niet** uitgaat van natuurlijke rechten.

Gebruik bron 5.

De voordelen van het *Grand Trunk Canal* die Pennant beschrijft maken de verdere industrialisering van Groot-Brittannië mogelijk.

- 2p **9** Geef aan voor twee voordelen die Pennant beschrijft, op welke wijze die de verdere industrialisering van Groot-Brittannië mogelijk maken.

Gebruik bron 6.

Tipoe laat het kunstwerk in zijn paleis in India tentoonstellen. Nadat Britse soldaten het paleis hebben veroverd, wordt het kunstwerk naar Groot-Brittannië gebracht en tentoongesteld in het museum van de East India Company in Londen.

Tipoe **en** de East India Company willen elk met het tentoonstellen van het kunstwerk een boodschap overbrengen over het Britse imperialisme.

- 4p **10** Leg voor beide apart uit welke boodschap dat is.

Vroegmoderne tijd

bron 1

In 1520 krijgt de Duitse kunstenaar Albrecht Dürer een rondleiding door de schatkamer van de Spaanse koning Karel I. In zijn dagboek schrijft hij:

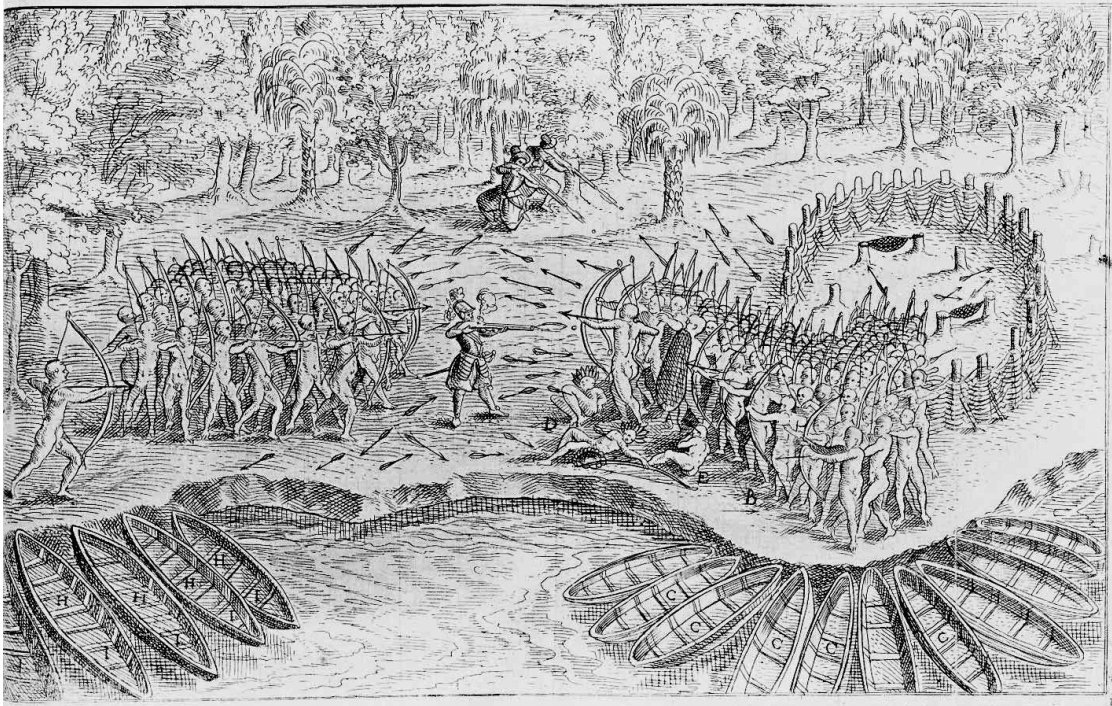
Ik zag de dingen die uit het nieuwe goudland¹⁾ naar de koning waren gebracht: een vaambrede²⁾ zon van zuiver goud en een even grote maan van zilver; verder twee kamers met wapenuitrustingen van de mensen daar met alle soorten wonderbaarlijke wapens, harnassen, speren, prachtige schilden, buitengewone kleding, bedden en allerlei andere schitterende gebruiksvoorwerpen, waarbij wonderen in het niet verzonken. Al deze dingen zijn zo kostbaar dat ze op een waarde van 100.000 florijnen geschat worden. In alle dagen van mijn leven heb ik nog nooit iets gezien dat me zo geraakt heeft, want er lagen wonderbaarlijke kunstwerken bij en ik verbaasde me over de subtiele kunstzin van mensen in vreemde landen.

noot 1 Dürer bedoelt hiermee de Spaanse gebieden in Amerika.

noot 2 Een vaam is een oude lengtemaat van bijna 2 meter.

bron 2

Een prent uit 1613 uit het boek *Reizen* van Samuel de Champlain, de vicegouverneur van de Franse kolonie in Amerika:

Toelichting:

De Champlain tekent zelf de afbeeldingen voor zijn boek. Deze prent beeldt een gevecht af tussen inheemse volkeren in Noordoost-Amerika. De Champlain staat in het midden en vecht met de Algonquin tegen de Haudenosaunee.

bron 3

Anne Marie Louise van Orléans is een nicht van de Franse koning Lodewijk XIV. Zij wil in 1670 trouwen met hertog De Lauzun, die van lagere komaf is. Ze schrijft in haar memoires:

De koning zei: "Er is mij verteld dat ik je opoffer om meneer De Lauzun een fortuin te bezorgen, dat dit in andere landen een ongunstige indruk zou maken en dat ik dit huwelijk niet mag toelaten." (...) "Ah, Sire", riep ik, "wat zegt u nu! Wat wreed!" Hij wierp zichzelf op de knieën, ik deed hetzelfde en we bleven zo wel drie kwartier zitten, in elkaars armen, zijn wang tegen de mijne; hij weende net zo openlijk als ik.

bron 4

Op 31 maart 1776 schrijft Abigail Adams over het samenstellen van een nieuw wetboek aan haar man John, een van de opstellers van de Amerikaanse Onafhankelijkheidsverklaring:

Wees tegenover hen [dames] ruimhartiger en aardiger dan jullie voorvaderen. Geef hun echtgenoten niet zo'n onbepaalde macht. Denk eraan dat alle mannen tirannen zouden zijn als ze konden. Als er geen speciale zorg en aandacht wordt besteed aan de dames, zijn we vastbesloten een opstand aan te wakkeren. We zullen ons niet gebonden voelen aan wetten die niet met onze instemming en inspraak tot stand zijn gekomen. (...) Beschouw ons als wezens die door de Voorzienigheid¹⁾ onder jullie bescherming zijn geplaatst en maak in navolging van het Opperwezen¹⁾ alleen met het oog op ons geluk gebruik van die macht.

noot 1 Abigail Adams bedoelt God.

bron 5

In 1777 wordt in Groot-Brittannië het *Grand Trunk Canal* geopend, dat met meer dan 70 sluizen de rivier de Trent met de rivier de Mersey verbindt. De Britse onderzoeker Thomas Pennant schrijft over zijn reis langs dat kanaal:

Een huisje is niet langer bedekt met een armoedig rieten dak maar is nu behoorlijk bedekt met leisteen, dat hier gebracht is vanuit de verre heuvels van Wales of Cumberland¹⁾. De velden, die eerst braak lagen, zijn nu gedraineerd en met de hulp van mest - die belastingvrij via het kanaal is gebracht - dragen ze nu rijkelijk vrucht. Plaatsen waar men nauwelijks steenkool had, worden nu ruimschoots voorzien van dat belangrijke product en tegen een redelijke prijs. En wat van nog groter belang is, is dat de handelaren die een monopolie hadden op graan, hun beruchte handel niet langer kunnen voeren, want nu de verbinding is geopend tussen Liverpool, Bristol en Hull²⁾ en het kanaal dwars door gewesten gaat die rijk zijn aan graan, kan er veel meer graan worden vervoerd.

noot 1 Wales en Cumberland liggen in Groot-Brittannië.

noot 2 Liverpool, Bristol en Hull zijn Britse steden.

bron 6

Kunstwerk dat in 1793 in opdracht van de Indiase vorst Tipoe wordt gemaakt:

Toelichting:

Dit bijna levensgrote kunstwerk van een tijger en een Britse soldaat is ook een orgel en maakt het geluid van een grommende tijger en van mensengeschreeuw.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift.